

Universitets- och
högskolerådet

GENERALDIREKTÖRENS BESLUT

Diarienummer
1.1.1-00916-2018

Datum
2018-12-12

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Postadress
Box 45093
104 30 Stockholm

Besöksadress
Wallingatan 2
111 60 Stockholm

Telefon
010-470 03 00

Organisationsnummer
202100-6487

www.uhr.se

Mer detaljerad beskrivning av de kompetenser som krävs för grundläggande behörighet

Inledning

Universitets- och högskolerådet (UHR) fick genom beslut den 26 juli 2018 om ändring av regleringsbrevet för budgetåret 2018 i uppdrag att utarbeta en mer detaljerad beskrivning av de kompetenser som krävs för grundläggande behörighet till utbildning som påbörjas på grundnivå enligt förordningen (2018:1503) om ändring i högskoleförordningen. Dessa kompetenser är:

1. Kunskaper inom det svenska och det engelska språket,
2. ett vetenskapligt förhållningssätt,
3. förmåga att kunna belysa frågor ur flera perspektiv,
4. problemlösningsförmåga,
5. förmåga att kunna dra slutsatser och argumentera för dessa, och
6. övrig kompetens som är nödvändig för att kunna tillgodogöra sig sådan utbildning.

Den detaljerade beskrivningen ska ligga till grund för utformningen av det nationella behörighetsprov som regleras i förordningen (2018:1510) om försöksverksamhet med behörighetsprov för tillträde till högskoleutbildning och för bedömning av reell kompetens. UHR ska enligt uppdraget inhämta kunskap, erfarenheter och synpunkter från Statens skolverk och statliga universitet och högskolor. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 14 december 2018. Detta är UHR:s slutliga redovisning av uppdraget.

Utgångspunkter

Tillträdesutredningen

Förslaget att grundläggande behörighet skulle kunna beskrivas som kompetenser utarbetades av Tillträdesutredningen i betänkandet *Tillträde för nybörjare – ett öppnare och enklare system för tillträde till högskoleutbildning* (SOU 2017:20). Tillträdesutredningen framhöll i betänkandet att "en utgångspunkt i arbetet med

att definiera kompetenserna bör vara det som kan sägas vara kärnan i de högskoleförberedande programmen i gymnasieskolan”.¹ UHR delar Tillträdesutredningens uppfattning. Tillträdesutredningen skriver vidare:

I samband med utformningen av de högskoleförberedande programmen inom Gymnasieskola 2011, Gy 2011, diskuterade Statens skolverk (Skolverket) med företrädare för universitet och högskolor om vad de ansåg ligger i begreppet högskoleförberedelse. Universiteten och högskolorna lyfte då fram ett antal viktiga begrepp som definierar högskoleförberedelse. Inom dessa områden behöver eleverna på de högskoleförberedande programmen utveckla fördjupade kunskaper. De nyckelord som nämndes var: hantera stora textmängder, argumentation, kritiskt tänkande, läsa längre texter på engelska, genreskrivande, källkritik, vetenskapligt förhållningssätt, belysa frågor ur flera perspektiv, modelltänkande, problemlösningsförmåga, förståelse av den akademiska miljön, studieteknik, kreativitet och entreprenörskap, tvärvetenskap, ansvar och digital kompetens.²

UHR gör bedömningen att detta är viktiga begrepp och förmågor som bör beaktas när nödvändiga kompetenser för grundläggande behörighet ska preciseras.

Styrdokument för gymnasiet

Tillträdesutredningens resonemang om ”kärnan i de högskoleförberedande programmen i gymnasieskolan” leder direkt till tanken att en viktig utgångspunkt i arbetet bör vara styrdokumentet för gymnasiet. Utbildningen och undervisningen i gymnasieskolan styrs av läroplanen, examensmålen och ämnesplanerna. Ytterligare en relevant källa anser UHR vara de fastställda kunskapskraven för betyg i de kurser som enligt 7 kap. 5 § högskoleförordningen måste finnas med i en gymnasieexamen för att denna ska ge grundläggande behörighet.³

För UHR har det därför varit en viktig utgångspunkt i arbetet att i dessa styrdokument försöka hitta relevanta formuleringar som kan utgöra en grund för mer detaljerade beskrivningar av kompetenser för grundläggande behörighet.

SeQF

I bilaga 2 till förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande fastställs att en gymnasieexamen är på nivå 4 i ramverket SeQF.

¹ SOU 2017:20 s. 278.

² Ibid s. 278-279. Utredningens tankar i denna del bygger på Skolverkets rapport *Gymnasieskola 2011*. Ytterligare bakgrundsmaterial finns i Högskoleverkets rapport *Förkunskaper och krav i högre utbildning* (rapport 2009:16 R).

³ Kravet är lägst betyget E i de kurser i svenska eller svenska som andraspråk och engelska som krävs för en högskoleförberedande examen i gymnasieskolan, vilket innebär kurserna svenska, alternativt svenska som andraspråk 1, 2 och 3, engelska 5 och 6 och matematik 1. Från och med 2022-01-01 kommer bestämmelsen att finnas i 7 kap. 5 a § i högskoleförordningen.

Inom SeQF. delas kvalifikationer upp på kunskap, färdigheter och kompetenser. Följande kvalifikationer gäller för nivå 4:

Kunskap	Färdighet	Kompetens
Kan visa: Fördjupade kunskaper inom ett arbets- eller studieområde, kunskaper om modeller och metoder inom ett arbets- eller studieområde.	Kan: Välja och använda relevanta begrepp, teorier, modeller, material, verktyg och metoder inom ett arbets- eller studieområde, följa instruktioner och utföra definierade praktiska och teoretiska uppgifter inom givna tidsramar, kommunicera på minst ett främmande språk inom aktuellt arbets- eller studieområde.	Kan: Ta initiativ, reflektera, organisera och genomföra arbete och studier självständigt, självständigt behandla innehåll i ett arbets- eller studieområde som kan leda till vidare lärande och professionell utveckling, kritiskt värdera och förhålla sig självständig till valet av källor, värdera och dra slutsatser av egna och gemensamma resultat, ta ansvar i samarbete med andra och i begränsad utsträckning leda och utvärdera andras arbete.

UHR:s bedömning är att även detta kan vara ett underlag att beakta i framttagande av kompetenser för grundläggande behörighet. I huvudsak bör dock den mer detaljerade beskrivningen av kompetenser utgå från läroplanen för gymnasieskolan, från examensmålen och ämnesplanerna för de högskoleförberedande programmen samt från de fastställda kunskapskraven för betyg i de kurser som måste finnas med i en gymnasieexamen för att den ska ge grundläggande behörighet.

Vad är kompetens och hur skulle den kunna beskrivas?

Svensk ordbok (2009) definierar kompetens på följande två sätt:

1. (tillräckligt) god förmåga för att utföra vissa uppgifter som ofta framgår av sammanhanget

Exempel: formell kompetens; reell kompetens; åtgärder för att höja kompetensen bland de anställda; han saknar kompetens att bedöma frågan; genom det nybildade nätverket kan den kompetens som finns inom Norden utnyttjas bättre.

2. laglig rätt att avgöra (viss typ av) ärende för myndighet (synonym: befogenhet)

Det är uppenbart att det är den första betydelsen som är relevant för detta uppdrag.

Svenska akademins ordlista (Saol 2015) är inne på liknande spår och anger definitioner som tillräcklig skicklighet; behörighet.

Svenska akademins ordbok (1937) nämner dels betydelsen tävlan, som var vanligare under 1600- och 1700-talen, dels egenskapen eller förhållandet att vara kompetent, erforderlig skicklighet, erforderliga kvalifikationer, duglighet, befogenhet, behörighet.⁴ Det är i den senare betydelsen det kompetensbegrepp kan placeras in som nu ska beskrivas mer detaljerat.

Tre begrepp som kan sägas vara besläktade med kompetens är *kunskap* (Saol: vetande, insikt; kännedom) och *förmåga* (Saol: duglighet, kapacitet) och *kunna* (Saol: ha förmåga att; behärska, Svensk ordbok: ha tillräckliga färdigheter för att utföra något).

I UHR:s föreskrifter om yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen (UHRFS 2013:4) och i Skolverkets föreskrifter om vilka yrkeskunskaper som krävs för att undervisa i ett yrkesämne (SKOLFS 2012:4) används begreppen *kunskaper* och *förmåga* för att precisera vilka krav som ställs. Även i examensordningen i bilaga 2 till högskoleförordningen används begreppen *kunskap* och *förmåga* för att precisera vilka krav som ställs för respektive examen.

Sammantaget är UHR:s bedömning att kompetenser för grundläggande behörighet bör kunna beskrivas som *förmågor* snarare än *kunskaper* som i detta sammanhang kan ses som förutsättningar för att en person ska ha en viss *förmåga* och därigenom en viss *kompetens*.

Så här har UHR arbetat med uppdraget

UHR har samverkat med Statens skolverk som har utsett en representant som har deltagit i arbetet. Vidare har Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) utsett representanter från tre lärosäten till en styr-och referensgrupp, i syfte att granska arbetet och att vid behov förankra det i lärosätetsnätverket.

SUHF:s expertgrupp för studieadministrativa frågor har vid tre tillfällen under arbetets gång informerats om arbetssätt och grundtankar. UHR har även inhämtat synpunkter från SUHF:s nationella bedömargrupp för antagningsfrågor. UHR:s Tillträdesråd har fått information om uppdraget vid två tillfällen. Uppdraget har även diskuterats vid UHR:s möten med chefer för studieadministrativa frågor vid lärosäten. Utöver detta har värdefulla synpunkter inhämtats underhand från

⁴ Alla tre ordböckernas definitioner kan läsas här:
<https://svenska.se/tre/?sok=kompetens&pz=1>

representanter för ett antal lärosäten i anslutning till arbetet med att utveckla bedömning av reell kompetens.

Sex kompetenser för grundläggande behörighet – en mer detaljerad beskrivning

UHR redovisar i detta avsnitt hur myndigheten i nuläget bedömer att de sex kompetenserna i högskoleförordningen skulle kunna preciseras. Detta bör ses som ett första steg i framtagandet av föreskrifter rörande ett nationellt behörighetsprov för grundläggande behörighet samt bedömning av reell kompetens.

De detaljerade beskrivningarna har sitt ursprung i följande källor:

- Examensmål för samhällsvetenskapsprogrammet, teknikprogrammet, humanistiska programmet, och naturvetenskapliga programmet. Förordning (SKOLFS 2010:14) om examensmål för gymnasieskolans nationella program.
- Ämnesplaner för svenska och samhällskunskap. Förordning (SKOLFS 2010:261) om ämnesplaner för de gymnasiegemensamma ämnena.
- Kunskapskrav för betyget E i matematik 1 b, svenska 3 och engelska 6. Förordning (SKOLFS 2010:261) om ämnesplaner för de gymnasiegemensamma ämnena.
- Förordning (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan.
- SeQF 4

1. Kunskaper inom det svenska och det engelska språket

Svenska

Förmåga att i förberedda samtal och diskussioner, förstå och tolka andras muntliga presentationer, muntligt förmedla egna tankar och åsikter samt genomföra muntlig framställning inför en grupp.

Förmåga att i skriftlig och muntlig argumentation formulera en tes och ge välgrundade argument till stöd för den samt att i huvudsak följa skriftspråkets normer för språkriktighet.

Förmåga att kunna läsa och förstå längre texter, kunna hitta kärnan i en större textmängd samt göra en sammanfattning av det väsentliga i texten.

Engelska

Förmåga att förstå huvudsakligt innehåll och uppfatta tydliga detaljer i talad engelska i relativt högt tempo

Förmåga att visa sin förståelse genom att översiktligt redogöra för, diskutera, kommentera och dra slutsatser om innehåll och detaljer samt genom att kunna agera utifrån innehållet.

Förmåga att välja texter och talat språk från olika medier och på ett relevant sätt använda det valda materialet.

Förmåga att i muntlig och skriftlig framställning kommunicera på ett varierat, tydligt och strukturerat sätt och med viss anpassning till syfte, mottagare och situation.

2. Ett vetenskapligt förhållningssätt,

Förmåga att samla, sovra och sammanställa stora mängder information från olika källor och med utgångspunkt från detta skriva texter av vetenskaplig karaktär.

Förmåga att värdera och granska källor kritiskt, dra relevanta slutsatser och att tillämpa regler för citat- och referatteknik.

Förmåga till kritiskt tänkande, logiska resonemang, problemlösning och systematiska iakttagelser.

Förmåga att värdera olika typer av källor och kunna skilja på påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund.

3. Förmåga att kunna belysa frågor ur flera perspektiv

Förmåga att använda metoder för att formulera och besvara frågeställningar och att urskilja fakta, värderingar och logiska resonemang i olika typer av källor.

Förmåga att kunna avgöra om påståenden är grundade på fakta och att kunna urskilja värderingar i olika typer av källor.

Förmåga att söka, sovra och bearbeta information med källkritisk medvetenhet.

Förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.

4. Problemlösningsförmåga,

Förmåga att använda begrepp och samband mellan begrepp för att lösa matematiska problem.

Förmåga att ta ansvar, samarbeta och att se möjligheter, försöka lösa problem, ta initiativ och omsätta idéer i praktisk handling.

Förmåga att tillämpa matematiska metoder med och utan digitala verktyg.

Förmåga att förstå hur statistiska metoder och resultat används i samhället och inom vetenskap samt kunna tolka och producera statistik presenterad i diagram och tabeller.

5. Förmåga att kunna dra slutsatser och argumentera för dessa

Förmåga att diskutera lösningar på vetenskapliga problem och motivera ställningstaganden med välgrundade argument.

Förmåga att argumentera i tal och skrift, dra slutsatser och motivera sina ställningstaganden.

Förmåga att använda relevanta begrepp, modeller, material och metoder inom ett område.

6. Övrig kompetens som är nödvändig för att kunna tillgodogöra sig sådan utbildning.

Förmåga att förmedla synpunkter, förklara sammanhang och dokumentera samt använda uttrycksformer anpassade till olika målgrupper.

Förmåga att kommunicera och presentera sina kunskaper, bland annat med hjälp av digitala verktyg och medier.

Förmåga att ta initiativ, reflektera, organisera och genomföra arbete både självständigt och i samarbete med andra.

Förmåga att självständigt följa instruktioner och utföra definierade uppgifter inom givna tidsramar.

Beslut

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Karin Röding efter föredragning av avdelningschef biträdande stabschef Magnus Hjort i närvaro av avdelningschef Susanne Wadsborn Taube och senior rådgivare Mats Embertsén.

Karin Röding

Magnus Hjort